

Категорія справи № 336/992/18: **Цивільні справи (до 01.01.2019); Інші справи.**
Надіслано судом: **не визначено.** Зареєстровано: **22.04.2020.** Оприлюднено: **22.04.2020.**
Дата набрання законної сили: **16.04.2020**
Номер судового провадження: **61-43878ск18**

Верховний
Суд

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

16 квітня 2020 року

м. Київ

справа № 336/992/18

провадження № 61-43878 ск 18

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду Антоненко Н. О. (суддя-доповідач), Журавель В. І., Русинчука М. М.,

учасники справи:

заявник - ОСОБА_1 , яка діє в інтересах малолітньої ОСОБА_2 ,

заінтересовані особи: ОСОБА_3 , Відділ по Шевченківському району служби (управління) у справах дітей Запорізької міської ради,

розглянувши в попередньому судовому засіданні в порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову апеляційного суду Запорізької області від 02 серпня 2018 року в складі колегії суддів Дашковської А. В., Кримської О. М., Подліянової Г. С.,

ВСТАНОВИВ :

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У березні 2018 року ОСОБА_1 , яка діє в своїх інтересах і в інтересах малолітньої ОСОБА_2 , звернулася в суд із заявою, в якій просила видати обмежувальний припис строком на 6 місяців стосовно ОСОБА_3 , громадянина Турецької Республіки, яким визначити заходи тимчасового обмеження його прав та покласти на нього обов'язки, а саме:

- заборонити йому перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалими особами ОСОБА_1 та малолітньою ОСОБА_2 , за адресою: АДРЕСА_1 ;
- заборонити відповідачеві наблизитися на відстань ближче 100 м до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалими особами ОСОБА_1 та малолітньою ОСОБА_2 ;
- заборонити вести листування, телефонні переговори з постраждалими особами ОСОБА_1 та малолітньою ОСОБА_2 або контактувати з ними через інші засоби зв'язку особисто й через третіх осіб.

В обґрунтування вимог ОСОБА_1 зазначила, що з 09 березня 2013 року до 28 лютого 2018 року вона перебувала в шлюбі з ОСОБА_3 і до серпня 2016 року проживали сім'єю на території самопроголошеної Турецької Республіки Кіпр, від шлюбу мають дитину - ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 .

Рішенням Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 19 вересня 2017 року визначено місце проживання малолітньої ОСОБА_2 разом із матір'ю.

Протягом спільного проживання ОСОБА_3 систематично вчиняв домашнє насильство: морально принижував позивача й дочку, застосовував фізичне та економічне насильство, залучав своїх батьків для застосування морального тиску на них.

У зв'язку з вищенаведеним, вона з дочкою були вимушені повернутись до України. Маючи можливість регулярно приїздити в Україну для побачень з дитиною, ОСОБА_3 поводить себе агресивно, постійно погрожує їй фізичним знищенням, застосовує моральне приниження, фізичне насильство, а також насильство шляхом погроз через мобільний зв'язок.

07 січня 2018 року під час зустрічі ОСОБА_3 в присутності дитини поводить себе агресивно, погрожував знищенням, розправою, вибив з її рук мобільний телефон, вдарив рукою дитину ОСОБА_2 по голові.

12 лютого 2018 року Дніпровським ВП ГУНП в Запорізькій області відкрито кримінальне провадження за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 296 КК України.

Із приводу домашнього насильства ОСОБА_1 13 січня 2018 року звернулася до Запорізької обласної громадської організації «Об'єднання психологів та психоаналітиків «Взаємодія» із заявою про вчинення насильства в сім'ї, де отримує психологічну допомогу. Дитина ОСОБА_2 лікується у невролога та отримує психологічну допомогу.

Короткий зміст судового рішення суду першої інстанції

Рішенням Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 02 березня 2018 року заяву задоволено, видано обмежувальний припис строком на 6 місяців стосовно ОСОБА_3, громадянина Турецької Республіки, яким визначено заходи тимчасового обмеження його прав та покласти на нього обов'язки, а саме:

- заборонено перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалими особами ОСОБА_1 та малолітньою ОСОБА_2, за адресою: АДРЕСА_1;

- заборонено наближатися на відстань ближче 100 м до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалими особами ОСОБА_1 та малолітньою ОСОБА_2;

- заборонено вести листування, телефонні переговори з постраждалими особами ОСОБА_1 та малолітньою ОСОБА_2 або контактувати з ними через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Суд першої інстанції виходив з доведеності необхідності встановлення вказаних обмежень щодо ОСОБА_3, а саме вчинення ним фізичного, психологічного та економічного насильства над колишньою дружиною й дочкою.

Короткий зміст судового рішення апеляційного суду

Постановою апеляційного суду Запорізької області від 02 серпня 2018 року апеляційну скаргу ОСОБА_3, подану представником ОСОБА_6, задоволено, рішення Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 02 березня 2018 року скасовано та ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні заяви.

Апеляційний суд виходив із того, що заінтересована особа ОСОБА_3 та його представник не були належним чином повідомлені про дату, час і місце проведення судового засідання в суді першої інстанції, що є підставою для скасування оскаржуваного рішення.

Відмовляючи в задоволенні заяви по суті, суд апеляційної інстанції виходив із того, що заявник не надала судам належних і допустимих доказів на підтвердження своїх вимог і того факту, що вона зверталася до компетентних органів із метою вирішення питання про вчинення насильства кривдником щодо неї з дитиною.

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції

03 вересня 2018 року ОСОБА_1 подала до Верховного Суду касаційну скаргу на постанову апеляційного суду Запорізької області від 02 серпня 2018 року.

Ухвалою Верховного Суду від 21 вересня 2018 року відкрито касаційне провадження в даній справі.

Аргументи учасників справи

Доводи особи, яка подала касаційну скаргу

У касаційній скарзі заявник просить скасувати оскаржувану постанову апеляційного суду як таку, що прийнята з неправильним застосуванням норм матеріального права та порушенням норм процесуального права, та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Указує, що висновок апеляційного суду про недоведеність вимог заяви не ґрунтується на обставинах справи, відповідно до яких батько постійно здійснює домашнє насильство на дитиною та колишньою дружиною.

Відзив на касаційну скаргу

У жовтні 2019 року до Верховного Суду надійшов відзив заінтересованої особи на дану касаційну скаргу, в якому він просив залишити її без задоволення, а оскаржувану постанову апеляційного суду - без змін.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Апеляційний суд установив, що ОСОБА_1 та ОСОБА_3 з 09 березня 2013 року до 28 лютого 2018 року перебували в зареєстрованому шлюбі, від якого мають малолітню дочку ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Рішенням Шевченківського районного суду міста Запоріжжя від 19 вересня 2017 року визначено місце проживання малолітньої ОСОБА_2 з матір'ю ОСОБА_1.

Згідно з витягом з Єдиного реєстру досудових розслідувань 12 лютого 2018 року Дніпровським ВП ГУНП в Запорізькій області відкрито кримінальне провадження № 12018080050000516 за фактом вчинення ОСОБА_3 кримінального правопорушення за ознаками, передбаченими частиною першою статті 296 КК України (хуліганство).

У фабулі вказаного провадження зазначено, що «03 лютого 2018 року до Дніпровського ВП ГУНП в Запорізькій області із заявою звернулася ОСОБА_1, в якій просить притягнути до кримінальної відповідальності її чоловіка ОСОБА_3, котрий 07 січня 2018 року в період часу з 16:00 до 16:40, знаходячись в приміщенні ресторану швидкого харчування «Макдональдс», розташованому за адресою: м. Запоріжжя, пр. Металургів, 218А, з мотивів явної неповаги до суспільства, наніс удари дружині та спільній дитині».

Указане досудове розслідування не закінчено, винним ОСОБА_3 не визнано та до відповідальності не притягнуто.

ОСОБА_1 звернулася до Запорізької громадської організації об'єднання психологів та психоаналітиків «Взаємодія» із заявою про вчинення насильства в сім'ї щодо вчинення ОСОБА_3 психологічного та фізичного насильства відносно ОСОБА_1 та дочки ОСОБА_2, де вони отримують психологічну допомогу.

13 січня 2018 року вказаною організацією складено «Акт отримання усної заяви та повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення». З даним актом ОСОБА_3 не ознайомлений.

ОСОБА_2 перебуває на лікуванні у невролога з діагнозом - неврастенічний синдром судом, зроблений на підставі ксерокопії аркуша з історії розвитку дитини, який містить лише один запис невролога 11 січня 2018 року про те, що зі слів матері нервозність з'явилась 07 січня 2018 року після удару в лобову область.

У матеріалах справи відсутні відомості, що ОСОБА_3 виносилася попередження про, зокрема, неналежне виконання батьківських обов'язків і його поведінка не була предметом розгляду компетентних органів.

Відповідно до листа Служби у справах дітей Відділу по Шевченківському району служби в справах дітей Запорізької міської ради наданої від 27 червня 2018 року № 311-07/724 ОСОБА_1 до відділу з питань вчинення домашнього насильства її чоловіком ОСОБА_3 та надання їй допомоги й захисту від проявів насильства особисто не зверталась.

У матеріалах справи відсутні належні та допустимі докази на підтвердження факту належного повідомлення заінтересованої особи та її представника про дату, час і місце проведення судового засідання в суді першої інстанції.

Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Касаційна скарга подана до набрання чинності Закону України № 460-IX від 15 січня 2020 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ», тому відповідно до пункту 2 прикінцевих та перехідних положень вищезазначеного закону розглядається у порядку, що діяв до набрання чинності цим законом.

Згідно з положеннями статті 389 ЦПК України (тут і далі у редакції, чинній до 08 лютого 2020 року) підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

За результатами розгляду касаційної скарги колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду дійшла висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з таких підстав.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Оскаржувана постанова апеляційного суду відповідає зазначеним вимогам закону.

Пунктом 1 частини першої статті 350-2 ЦПК України передбачено, що заява про видачу обмежувального припису може бути подана особою, яка постраждала від домашнього насильства, або її представником - у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Заінтересованими особами у справах про видачу обмежувального припису є особи, стосовно яких подано заяву про видачу обмежувального припису (частина перша статті 350-3 ЦПК України).

Правильним є висновок апеляційного суду, що заінтересована особа та її представник не були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду заяви в суді першої інстанції, що є підставою для безумовного скасування судового рішення.

Згідно з пунктами 3, 14, 17 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Кривдником є особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі (пункт 6 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» оцінка ризиків - це оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

За приписами пункту 1 частини першої статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають: постраждала особа або її представник.

У частині другій статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

- 1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- 3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- 4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- 5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- 6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Статтею 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що з метою захисту життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема постраждалих дітей, попередження повторних випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у

сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, обліку випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі ведеться Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, до якого вносяться відомості окремо за кожним випадком насильства.

Право батьків і дітей бути поряд один з одним становить основоположну складову сімейного життя і заходи національних органів, спрямовані перешкодити цьому, є втручанням у права, гарантовані статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Статтею 8 Конвенції гарантовано, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Виходячи зі змісту даного права, воно включає існування як негативних, так і позитивних обов'язків держави, які невід'ємні від реальної «поваги» до приватного та сімейного життя (пункт 78 рішення Європейського Суду у справі «Мамчур проти України»).

Втручання у право на повагу до сімейного життя не становить порушення статті 8 Конвенції, якщо воно здійснене «згідно із законом», відповідає одній чи кільком законним цілям, про які йдеться в пункті 2, і до того ж є необхідним у демократичному суспільстві для забезпечення цих цілей (пункт 50 рішення Європейського Суду у справі «Хант проти України»).

Окрім цього, оцінюючи загальну пропорційність будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, потрібно ретельно оцінювати низки факторів.

Зокрема, в даній конкретній ситуації суд повинен виходити з «найкращих інтересів дитини».

Найбільш змістовний підхід для реалізації принципу «найкращих інтересів дитини» було вироблено Комітетом ООН з прав дитини на підставі Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року.

У світлі цих міркувань Комітет вважає, що стосовно ситуації, яка розглядається доречними і такими, що підлягають врахуванню при оцінці та визначенні найкращих інтересів дитини, є такі елементи: погляди дитини; індивідуальність дитини; збереження сімейного оточення і підтримання відносин; піклування, захист і безпеку дитини; вразливе положення; право дитини на здоров'я; право дитини на освіту.

Також Європейський Суд в своїй прецедентній практиці виробив дві умови, які необхідно враховувати при визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку: по-перше, у найкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (пункт 100 згаданого вище рішення у справі «Мамчур проти України»).

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 350-4 ЦПК України у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності).

Відповідно до частини першої статті 350-6 ЦПК України, розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні.

Законом визначено, що видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків.

Суди під час вирішення такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків у реалізації своїх прав відносно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

Така правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 14 січня 2020 року в справі № 754/6995/19 (провадження № 61-16980св19).

Правильним є висновок апеляційного суду за результатами розгляду заяви по суті, що заявник не надала суду належних і допустимих доказів на підтвердження фактів чинення насильства стосовно дитини, зокрема того, що вона зверталася до компетентних органів із заявами щодо вирішення даного питання.

Установивши, що заінтересована особа та її представник не були належним чином повідомлені про дату, час і місце проведення судового засідання суду першої інстанції, що є безумовною підставою для скасування судового рішення, а також установивши, що матеріали справи не містять належних і допустимих доказів на підтвердження того факту, що батько чинить насильство над колишньою дружиною та дочкою, апеляційний суд зробив обґрунтований висновок про наявність правових підстав для скасування оскаржуваного судового рішення та ухвалення нового рішення про відмову в задоволенні заяви в зв'язку з її недоведеністю.

Інші доводи касаційної скарги зводяться до переоцінки встановлених судами обставин і незгоди з оскаржуваним судовим рішенням, що відповідно до положень статті 400 ЦПК України знаходиться за межами повноважень касаційного суду.

Європейський суд з прав людини вказав, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення (SERYAVIN AND OTHERS v. UKRAINE, № 4909/04, § 58, ЄСПЛ, від 10 лютого 2010 року).

У контексті вказаної практики Верховний Суд вважає наведене обґрунтування цієї постанови достатнім.

Ураховуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку про наявність передбачених частиною третьою статті 401 ЦПК України підстав для залишення касаційної скарги без задоволення, а оскаржуваного судового рішення- без змін.

Керуючись статтями 400, 401, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду,

ПОСТАНОВИВ :

Касаційну скаргу ОСОБА_1 залишити без задоволення.

Постанову апеляційного суду Запорізької області від 02 серпня 2018 року залишити без змін.

Постанова набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Судді:

Н. О. Антоненко

В. І. Журавель

М. М. Русинчук